

INTEGRACIJA ROMA

MAPA PUTA 2019-2021

CRNA GORA

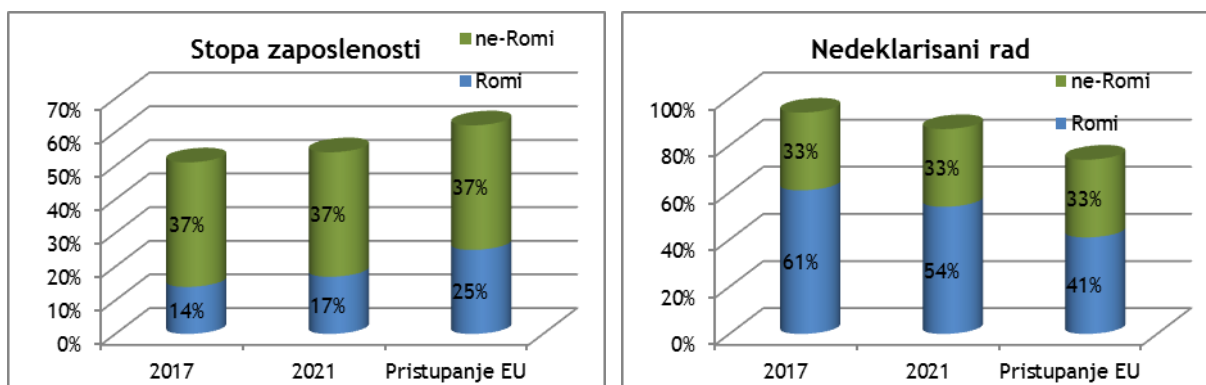
Integraciju Roma 2020 sufinansiraju

European Union

OPEN SOCIETY
FOUNDATIONS

Zapošljavanje

Informacije o zapošljavanju Roma¹ u Crnoj Gori dostupne su na osnovu Regionalnog istraživanja o Romima iz 2017. godine,² po kome je stopa zaposlenosti Roma bila na nivou od 14%. Poređenja radi, stopa zaposlenosti njihovih neromskih susjeda bila je 37%, dok je opšta stopa zaposlenosti bila 52%. Kad je riječ o stopi neformalnog rada, 61% Roma bilo je angažovano na neprijavljenom radu u poređenju sa samo 33% neromskog stanovništva koje živi u njihovoj blizini.

Primjećeni jaz u stopi zaposlenosti treba postepeno smanjivati. Stopa zaposlenosti Roma treba biti najmanje 25% do pristupanja Crne Gore Evropskoj uniji (EU)³. Pod pretpostavkom stabilne stope zaposlenosti njihovih neromskih susjeda, ovo bi značilo da će se razlika u stopi zaposlenosti smanjiti na samo 12% do punopravnog članstva u EU. Najdjelotvorniji i najefikasniji način da se ovo postigne je transformacija neprijavljenog rada Roma u prijavljeni rad. Cilj je transformisati barem 20% neprijavljenog rada u prijavljeni do pristupanja EU. Pod pretpostavkom da opšta stopa neprijavljenog rada ostane stabilna, Crna Gora će djelotvorno smanjiti razliku u neprijavljenom radu na samo 8%. Da bi se ostvarili postavljeni ciljevi, međucilj je smanjiti stopu neprijavljenog rada Roma na 54% i povećati stopu zaposlenosti na 17% do 2021. godine.

[Nacionalna strategija za integraciju Roma](#) (NSIR) ističe potrebu za povećanjem broja Roma u procesu rada putem direktnih mjera namijenjenih njihovom zapošljavanju, dok Operativni zaključci (nijesu dostupni na internetu) predviđaju povećanje zaposlenosti Roma u javnom i privatnom sektoru. Jedna od direktnih mjera zapošljavanja koju predviđa NSIR odnosi se na usvajanje podzakonskih akata koja uređuju uvođenje posebne kreditne linije za finansiranje samo-zapošljavanja Roma. Slična mjera se predviđa i Operativnim zaključcima, vezano za potrebu kreiranja specijalne kreditne linije pomoću koje će Romi moći da pokreću individualni ili porodični posao oslobođen poreskih i drugih dažbina na period do najviše pet godina. Aktivnosti vezano za promovisanje posebnog poreskog tretmana Roma koji osnivaju preduzeća do sada se nijesu sprovodile. [Akcioni plan za integraciju Roma iz 2018. godine](#) predvidio je razvoj stručnih kvalifikacija za pojedinačne sakupljače sekundarnih sirovina, kao i realizaciju obrazovnih programa za sticanje profesionalnih kvalifikacija u pitanju. Tokom 2018. godine, postignut je dogovor sa [Centrom za stručno obrazovanje](#) o standardizaciji zanimanja sakupljača sekundarnih sirovina.

Logičan nastavak aktivnosti na standardizaciji profesije sakupljača sekundarnih sirovina je početak formalizacije njihovog zapošljavanja po pristupu koji je utvrđen dokumentima politike za integraciju Roma Vlade Crne Gore. Projekat Integracija Roma radiće sa Vladom Crne Gore na izradi sveobuhvatne politike za formalizaciju neprijavljenog rada. Naročit fokus biće na izradi sveobuhvatnog programa za formalizaciju rada sakupljača sekundarnih sirovina, podršci u prikupljanju podataka, pripremi pratećih zakonskih i podzakonskih akata, kao i pripremi finansijskih predloga za implementaciju programa. Program formalizacije će se prenijeti na lokalni nivo, u saradnji sa opštinama sa najvećim udjelom romske populacije. Program treba da razmotri odgovarajuća rješenja za sljedeća ključna pitanja: potrebu za postepenim smanjenjem socijalne pomoći (uređuje [Zakon o socijalnoj i dječijoj zaštiti](#)), porodicama koje će se zaposliti preko ovog programa i potrebu za preferencijalnim poreskim tretmanom u periodu odmah nakon formalizacije rada sve do osiguranog izlaska iz siromaštva; moguće modalitete organizovanja formalizacije neprijavljenog rada; neophodnost da se sakupljači sekundarnih sirovina integrišu u sveobuhvatni zakonodavni okvir o

¹ U skladu sa terminologijom evropskih institucija i međunarodnih organizacija, pojam „Roma“ ovdje označava niz različitih grupa (npr. Romi, Sinti, Kale, Cigani, Romaničeli, Bojaši, Aškalijski, Egipćani, Jeniši, Dom, Lom, Rom i Abdali) uključujući i „putnike“ ili „itinerante“, ne poričući posebnosti ovih grupa.

² Regionalno istraživanje o Romima iz 2017. godine koje su sprovele Evropska komisija, Program Ujedinjenih nacija za razvoj i Svjetska banka – Dokument sa činjenicama za Crnu Goru, dostupno na: http://www.eurasia.undp.org/content/dam/rbec/docs/Factsheet_MONTENEGRO_Roma.pdf

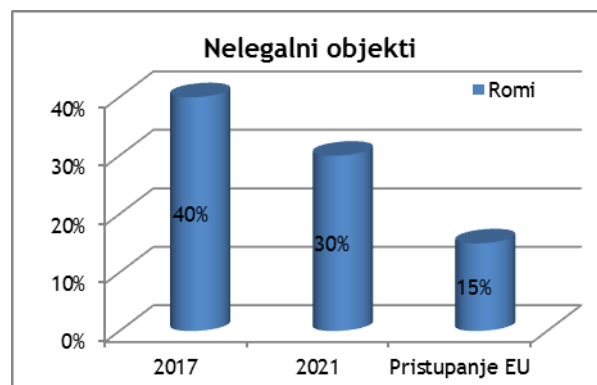
³ Ovo je u skladu sa težnjama Crne Gore da promoviše integraciju Roma, koje su prepoznate u Deklaraciji partnera iz Zapadnog Balkana o integraciji Roma u sklopu procesa proširenja EU. Ova Deklaracija biće potpisana na Samitu Zapadnog Balkana 2019. godine u Poznanju.

upravljanju otpadom na centralnom i lokalnom nivou (uključujući višegodišnje planove sakupljanja otpada); i mogućnost da se aktivira [zakonodavstvo o državnoj pomoći](#) kao podrška organizaciji i formalizaciji njihovog rada.

Program takođe treba da uzme u obzir i potrebu sticanja kvalifikacija za standardizovano zanimanje i potrebu za posebnim tretmanom ovog rada zbog njegove posebne prirode – vezano za doprinos zaštiti životne sredine i zahtjeve bezbjednosti na radu.

Projekat Integracija Roma dalje će takođe pružiti stručnu podršku u prikupljanju zvaničnih podataka o Romima u Crnoj Gori u 2020. godini, u saradnji sa Zavodom za statistiku Crne Gore, MONSTAT-om. Na osnovu rezultata koji se očekuju u 2021. godini, uključujući i one o obrazovnim i radnim profilima Roma, treba osmisliti dodatnu podršku u zapošljavanju, na primjer za formalizaciju rada u drugim oblastima zapošljavanja.

Stanovanje

Jedine raspoložive informacije o broju nelegalnih objekata u Crnoj Gori sadržane su u NSIR. Prema Strategiji, 40% objekata u kojima žive Romi izgrađeni su nelegalno. Istovremeno, Regionalno istraživanje o Romima iz 2017. godine pokazalo je da 77% Roma živi u segregiranim naseljima, 60% romskih domaćinstava živi u neadekvatnom stanovanju, a 94% Roma se suočava sa teškom materijalnom oskudicom. Predočeni višestruki nepovoljni faktori ukazuju na neophodnost da se Romima pruži specifična podrška koja će se pozabaviti višedimenzionalnošću problema stanovanja i siromaštva. **Uvažavajući ovu potrebu, legalizacija stambenih objekata Roma i romskih neformalnih naselja biće prioritet u prvoj fazi rješavanja problema stanovanja Roma. Crna Gora ima za cilj da smanji broj nelegalnih stambenih objekata u vlasništvu Roma na 30% u 2021. godini, odnosno na 15% u trenutku pristupanja EU.** S obzirom da je podatak o procentu nelegalnih objekata procijenjena vrijednost, i date ciljeve treba smatrati procjenama. Pouzdanije podatke tek treba prikupiti, nakon čega se mogu postaviti ažurirani ciljevi i međuciljevi.

NSIR Crne Gore nalaže identifikaciju stambenih jedinica u vlasništvu Roma koje se mogu legalizovati, aktivnu podršku lokalnih samouprava Romima u procesu legalizacije, kao i **definiciju mjera i aktivnosti neophodnih za legalizaciju romskih naselja i struktura**. Potrebu da se legalizuju neformalna naselja dalje prepoznaje [Program socijalnog stanovanja 2017-2020](#). Dati Program, kao i [Zakon o socijalnom stanovanju](#) prepoznaju Rome kao prioritetnu grupu u oblasti stanovanja, ali bez dodatnih garancija kojima bi se osigurao i obezbijedio prioritetni status. **Do danas nijesu sprovedene aktivnosti podrške u legalizaciji romskih stambenih objekata i neformalnih naselja.** Informacije o broju predatih zahtjeva za legalizaciju koje su podnijeli Romi i o njihovom rješavanju takođe nijesu dostupne. Rok za legalizaciju je istekao, dok odgovorni zvaničnici procjenjuju da Romi nijesu u značajnijem broju riješili pitanje pravnog statusa svog stanovanja usljed visoke cijene postupka i nekih od kriterijuma za legalizaciju koje Romi nijesu mogli da ispune.

Crna Gora je uspostavila [Geoportal](#) Uprave za nekretnine koji daje pregled svih raspoloživih podataka iz Registra nepokretnosti. Dostupne su informacije o 99% gradskih naselja i 75% ukupne teritorije Crne Gore (prema [Programu ekonomskih reformi 2018-2020](#)). Ovdje leži prilika da se identifikuju neformalna romska naselja, mogućnosti za legalizaciju pojedinačnih objekata i naselja, struktura vlasništva nad zemljištem, kao i potrebe za infrastrukturnim radovima i desegregacijom. Pomenute informacije treba pribaviti poređenjem postojećih podataka sa podacima dostupnim na lokalnom nivou, podacima romskog civilnog društva, odnosno prikupljanjem dodatnih podataka (po potrebi).

Pored potrebe za podacima, ostali aspekti od značaja za rješavanje pitanja stanovanja Roma su sljedeći: legalizacija postojećih objekata je jeftinija nego izgradnja novog socijalnog stanovanja; srednjoročno, potrebno je pilotirati holističke programe legalizacije naselja koji će kombinovati legalizaciju, socijalno stanovanje i rekonfiguraciju naselja; zakonodavstvo treba prilagoditi tako da omogući programe legalizacije naselja u skladu sa dokumentima politike za integraciju Roma; konačno, odredbe Zakona o socijalnom stanovanju koje propisuju da su Romi prioritarna grupa treba dalje operacionalizovati kako bi garantovale i definisale podršku Romima u skladu sa njihovim prioritarnim statusom.

Projekat Integracija Roma će pružati ekspertsku podršku Vladi Crne Gore da uporedi postojeće podatke i identifikuje romska naselja i stambene objekte u vlasništvu Roma, utvrdi dodatne potrebe za prikupljanjem podataka (ukoliko je potrebno - poput podataka o kvalitetu i građevinskom materijalu stambenih jedinica i mogućnosti njihove legalizacije) odnosno za ulaganjem u stanovanje, nedostatke u zakonodavstvu i odgovarajuća zakonska rješenja u oblasti stanovanja, kao i podršku za pripremu finansijskog predloga inicijative za legalizaciju naselja (ili, kao alternativa, inicijative socijalnog stanovanja).

Da bi sveobuhvatno pristupio potrebama socijalne integracije Roma, projekat Integracija Roma podržaće razvoj integralnog pristupa u stanovanju koji će kao minimum kombinovati podršku u zapošljavanju i stanovanju. Kombinovana podrška u stanovanju i zapošljavanju neophodna je radi obezbjeđenja sigurnosti posjeda (zaposlena lica su prije u mogućnosti da izmire troškove stanovanja i pratećih komunalija) i održive socijalne integracije. Kao primjer, integralni pristup bi omogućio korisnicima inicijativa podrške u stanovanju da budu uvršteni u njihovo planiranje i realizaciju (participativni pristup), npr. tako što će se zapošljavati na izvođenju građevinskih i infrastrukturnih radova. Istovremeno, korisnici bi primali sveobuhvatnu obuku na radnom mjestu za vrstu radova koje obavljaju. Sticanjem neophodnih vještina i iskustva, Romi korisnici integralnog pristupa imaju daleko veće šanse da pronađu dugoročno zaposlenje. Crna Gora je prethodno pokrenula izradu metodologije socijalne aktivacije u okviru [Regionalnog stambenog programa](#) kroz bespovratna sredstva za samozapošljavanje koja su dodijeljavana nekim od korisnika socijalnog stanovanja. Pouke iz Regionalnog stambenog programa ugrađiće se u novi integralni pristup. Pomoć projekta Integracija Roma uključiće konceptualizaciju integralnog pristupa i metodologije njegovog sprovođenja, uključujući i zahtjeve za participacijom Roma i međuinstitucionalnom saradnjom (horizontalna i vertikalna saradnja centralnog i lokalnog nivoa vlasti). Ovakav integralni pristup, kao prelaz ka potpuno holističkom pristupu, mogao bi da uključi i druge vidove podrške, kao što je podrška u obrazovanju.

